

Vatan Gazetesi

Vatan gazetesinin 26 Mart 1923 tarih ve 1 numaralı ilk sayısı

Vatan, Ahmet Emin (Yalman), Ahmet Şükrü (Esmen), Enis Tahsin (Til) ve Mehmet Rifat (Yalman) tarafından günlük siyasî gazete olarak on beş lira sermaye ile kuruldu. İlk sayısı 26 Mart 1923 tarihinde yayımlandı. Bu sayıda gazetenin amacı ve savunacağı ilkeler şu cümlelerle belirtildi:

“Biz daima doğruya doğru, eğriye eğri diyeceğiz. Ne bir menfaat düşüncesi, ne de korku gibi bir sebep, bizi gerçek saydığımız kanaatlerden fedakârlık etmeye sürüklemeyecektir. (Vatan) memleketlerini ve gazetecilik mesleğini çok sevenlerin kurduğu bir gazetedir. Bir ticaret kuruluşu değildir. Makale ve haber sütunlarımız daima temiz kalacaktır. Bu sütunlara ücretle veya herhangi bir nevi baskı ve tesir ile hiç yazı giremeyecektir. Ücretli ilan sütunları ile diğer sütunlar arasında hiçbir ilişki bulunmayacaktır.”

Ahmet Emin ile Ahmet Şükrü beylerin yazar, Enis Tahsin Bey’in yazı işleri şefi ve Mehmet Rifat (Yalman) Bey’in idareci olarak görev aldığı Vatan, Almanya’dan yeni bir rotatif makinesinin getirilmesiyle birlikte İstanbul’un en canlı yayınlarından biri oldu. Kısa sürede geniş bir okuyucu kitlesine ulaştı. İfade özgürlüğünü ve hukukun üstünlüğünü ön planda tutan gazete, Ali Şükrü Bey cinayetinin en sıkı takipçilerinden oldu. Olayın aydınlatılmasından sonra yayımladığı yazıda; “Katil bulunup tutulmasaydı memleketin namus ve haysiyeti büyük bir leke altında kalacaktı. Hükûmetin bu meseledeki süratli ve kesin başarısından dolayı millet kendi kendini tebrik etmelidir. Siyasi hayatımız, asayiş ve adalet mekanizmamız parlak bir imtihan geçirmiştir. Lord Curzon, Lozan’da Adliye ve zabıtamıza hücum bakımından parlak bir fırsattan mahrum edildi.” cümleleriyle duyduğu memnuniyeti dile getirdi.

Öte yandan Mecliste İttihat ve Terakki'yi yeniden canlandırmak isteyenlerin karşısındaydı. Bu niyette olanları, 5 Nisan 1923 tarihli sayısında yer alan "İntihabatda [seçimlerde] Muhalif Kuvvetler" başlıklı yazıda; "Seçimlerde asıl muhalif kuvvet, el altından eski İttihad ve Terakki'nin iktidar ihtirasından vazgeçmeyen eski kalıntılardır. Olup bitenlerden sonra bunlar için en doğru yol, dar ihtiraslardan ve geçmişten arta kalan gurur ve buyurma işlerinden silkinerek vatan hizmetine koşmaktan ibarettir. Memleket bütün evladının hizmetine muhtaçtır. En hayırlı şey, İttihad ve Terakki'nin tamamıyla tarihe gömülmesi ve şahsi bir suç taşımayan eski İttihadçıların memlekete hizmet bakımından tamamıyla serbest bir hale gelmeleridir. İttihadçılar bu seçimlere 'İttihad ve Terakki' adıyla veya bir takma adla katılırlarsa, hem kendi hesaplarına hayal kırıklığına uğrayacaklar, hem de kinler ve küskünlükler yaratmak suretiyle siyasi hayatımıza dar hislerin girmesine sebep olacaklardır." ifadeleriyle eleştirdi.

Ahmet Emin Bey'e göre Vatan, objektif ruhlu, vatansever, gelişme sevdalısı, hür bir gazeteydi. Rejiminin adının Cumhuriyet olacağına belirmesi üzerine çıkan tartışmalarda tutumunu 25 Eylül tarihli sayısında; "Bugüne kadar mevcut devlet sistemimiz zaten Cumhuriyet kelimesiyle ifade edilebilir. Anayasa'da hazırlanan değişiklikler ve bu arada Gazi tarafından ortaya atılan cumhuriyet kelimesi, yeni bir şeklin kabulü değil, eski şeklin Batı'daki örneklerden birine daha fazla benzetilmesi demektir." sözleriyle duyurdu. Diğer taraftan savunduğu ilkeler nedeniyle 5 Ekim günlü sayıda yayımlanan "Gazi Paşa Hazretlerine Maruzat" başlıklı Mustafa Kemal Paşa'ya yazılan açık mektupta, mevcut siyasi durumun diktatörlüğe kayabileceği, bir devlet başkanının parti başkanı olmasının memlekete zarar vereceği ifadelerinden ötürü bazı kesimlerce şiddetli tenkit edildi.

Vatan, çok partili hayata geçişin ilk adımı olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kuruluşunu sevinçle karşıladı. Fırkanın kurucularından Adnan ve Rauf Beyler'in, kendilerinin yayın organı olması teklifini tarafsızlık ilkesi gereği kabul etmedi. Bununla beraber iktidarı eleştiren ve yeni partiyi destekleyen yazılar yayımladı. Şeyh Sait İsyanı nedeniyle çıkarılan Takrir- Sükûn Kanunu'yla pek çok gazetenin kapatıldığı günlerde tirajı iki kat arttı. Beş ay kadar devam eden bu sürenin ardından, yazılarında Mustafa Kemal'i diktatör olarak nitelediği, muhalefeti desteklediği gerekçeleriyle Elaziğ İstiklal Mahkemesinin kararıyla 12 Ağustos 1925 günü kapatıldı.

Vatan bu dönemde, ilk sayfası resimli, 48x33cm ebadında, genelde dört, 1924 yılı sonlarından itibaren ise daha çok altı sayfa olarak yayımlandı. Başyazar olarak Ahmet Emin Bey'in yazıları ilk sayfada yer alıyordu. İlk iki sayfası yurtiçi ve yurt dışı haberleri içerirken üçüncü sayfada daha ziyade günlük ve haftalık köşe yazılarına yer verildi. En yaygın olanları "Son Haberler" ve "Spor" köşeleridir. M.N.'nin "Askeri Mülhaza", Mehmet Abdullah Bey'in "Cuma Mevzuları" öne çıkan diğer köşelerdir. Son sayfası genelde reklam, ilan ve roman tefrikalarına ayrılan Vatan'da her hafta Fransızca'dan ve İngilizceden çeviri roman yazılarına yer verilmekteydi. Ağaoğlu Ahmed, Ahmed İhsan, Behiç Hayri, Kemal Salih, Lütfi Arif (Kember), Mazhar Osman, Mehmet İzzet ve Refet Necdet Beyler bu dönem Vatan'ın kadrosunda yer alan diğer bazı önemli isimlerdir.

Vatan gazetesinin 19 Ağustos 1940 tarih ve 1 numaralı ikinci döneminin ilk sayısı

Vatan, 15 yıl aradan sonra 19 Ağustos 1940 günü yeniden yayın hayatına başladı. Kurucusu yine Ahmet Emin Yalman'dı. İlk dönemki isimlerden Enis Tahsin Til'in yanı sıra yeni dönemde Ahmet Kara, Enver Adakan, Kâzım Taşkent ve Ragıp Devres gazetenin yayımlanmasında yardımcı oldular. Vatan, gerekli sermayenin bulunabilmesi için bu dönemde çok ortaklı bir limited şirket olarak kuruldu. Daha sonra anonim şirkete dönüşen Vatan'ın ilk ortakları Kızılay eski Umumi Kâtibi Dr. Hikmet Gizer, İmar Bankası İdare Meclisi Başkanı Haydar Salih Tokal, Yüksek Mühendis Ragıp Devres, Ahmet Kara, İbrahim Çehrelî, Bayan Şevki Yazman, Yüksek Mühendis Cemal Germen, Yüksek Mühendis Derviş Çelikleş, Bayan Rebia Ergüven, Bayan Suzan Günel, Prof. İsmet Orgül, Bayan Nevber Dinçel, Yüksek Mühendis Osman Hüsnü Sonat, Rezzan Yalman, Mehmed Rifat Yalman ve Ahmet Emin Yalman'dı.

Vatan, ilk sayısında uyacağı prensipleri şu şekilde maddelendirdi:

1. Vatan hiçbir zaman yurdun menfaatlerinden başka ölçü tanımayacaktır.
2. Sütunlarımıza şahsi menfaat, dostluk, düşmanlık, garaz, kin, hiddet sevgiyle hiçbir satır yazı girmeyecektir.
3. Her meselede her iki tarafı dinleyerek yazı yazmaya gayret edeceğiz.
4. Vatan, meslek diye ilan ettiği prensiplere her vakit bağlı kalacak, hiçbir özel endişeyle bunların dışına çıkmayacaktır."

Maddelerin devamında, "Bu garantilerimizi devamlı bir antlaşma diye karşılamanızı dileriz. Garantilerimizin dışına çıktığınızı görürseniz, bize karşı murakabe (denetim) ve ikaz vazifesini yapınız ve hatamızı yüzümüze vurunuz."

satırlarına yer verildi.

Vatan, yeni döneminde de ülkedeki aksaklıkları kaleme alan ve hükûmeti eleştiren yayımlarda bulundu. II. Dünya Savaşı yıllarında demokrasi cephesini destekledi. Faşist yönetimlerin özellikle de Nazi Almanyası'nın karşısında oldu. Sovyet ilerlemesini kuşkuyla karşıladı. Yazılarında ötürü üç günlük, on günlük, haftalık hatta birkaç aylık kapatılma cezalarına uğradı. 1941 yılı Ekim-Aralık döneminde 23 bölüm halinde yayımlanan "Berraklığa Doğru" yazı dizisiyle iktidarın icraatlarını ve tek partili sistemi yediği için 45 gün süreyle kapatıldı. Ardından " Büyük Diktatör" filmiyle Adolf Hitler'i eleştiren Charlie Chaplin'in Türk halkı için yaptığı bir radyo konuşmasının özetini verdiği için iki ay süreyle daha kapatıldı. Bu dönemde toplam 7 ay 24 gün olmak üzere dokuz kez kapatılma cezası aldı. En son 1944 yılındaki Varlık Vergisi'ni eleştiren yazısından dolayı süresiz olarak kapatıldı. Savaşın bitimine az bir zaman kala 22 Mart 1945 tarihinde Vatan'ın yeniden yayımlanmasına izin verildi.

Kurulduğu günden beri tek partililiği eleştiren Vatan, savaş sonrası yıllarda da aynı fikirleri savundu. Demokrat Parti'nin (DP) kurulmasının ardından bu partiyi destekleyen yazılar yayımladı. DP yöneticilerinin yazılarına sütunlarında yer verdi. Bu kişilerden biri olan Fuat Köprülü'nün tek partiye karşı açık ilk isyan hareketi olarak kabul edilen "Açık Konuşalım" makalesi 25 Ağustos 1945 günlü sayıda neşredildi. Vatan, amacının hür, demokratik bir ortam olduğunu her daim belirtti. DP'nin zaferiyle sonuçlanan 1950 seçimlerinden birkaç gün sonra yayımladığı "Millet ne istiyor?" başlıklı yazıda seçimin gayet başarılı bir şekilde gerçekleştiğini, Türk Milleti'nin büyük bir gelişme kaydederek yeni bir devreye ulaştığını dile getirdi. Yazının devamında; *"Bu zaferde bütün milletle beraber İnönü'nün, Şemsettin Günaltay Hükûmeti'nin ve Halk Partisinin de geniş bir şeref hissesi vardır. Millettin iradesinin serbestçe tezahür etmesine ve 1946'da yaptıkları hatanın tamir edilmesine çalışmaları hiç şüphesiz tabii bir vazifeleriydi, bunu yapmasalardı memleketi de kendilerini de felâketler bekliyecekti. [...] 1950 seçimleri, dünkü iktidar mevkii için de en güzel bir vatansızlık imtihanı teşkil eder."* ifadeleriyle hem İsmet İnönü'yü hem de CHP'yi tutumundan dolayı tebrik etti.

Vatan'ın DP'ye olan desteği bu partinin iktidarının ilk yıllarında inişli-çıkışlı olarak devam etti. Ancak bu destek, 1955 yılında yerini tamamen muhalifliğe bıraktı. Liberal demokrasiyi savunan Vatan, DP'nin iktidar olmasını istemekle birlikte CHP'nin de Mecliste güçlü bir muhalefet partisi olarak yer alması gerekliliğini savundu. Demokrasinin en büyük savunucusu olarak gördüğü ABD ile olan ilişkilere önem verilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu nedenle yazılarında ABD'yi öven pek çok yazı neşretti. Komünizmin ve irticai faaliyetlerin karşısında oldu. Lâiklik ilkesine, kişi, inanç ve özgürlüğüne önem verdi. Okullara din dersi konulması gerekliliğini dile getirdi. DP döneminde kaldırılan Arapça ezan yasağını yerinde bir karar olarak değerlendirdi. Öte yandan iktidarın; antidemokratik, muhalefete baskı yapan, ABD'den uzaklaşan ve SSCB'ye yaklaşan faaliyetlerini eleştirdi. Hükûmetin, iç politikadaki faaliyetlerini eleştirmesi nedeniyle zaman zaman baskılara maruz kaldı. İktidarın uygulamalarını ve tutumunu beğenmeyen Vatan, 1950'lerin ortalarından itibaren muhalif partileri destekleyen yazılara sütunlarında yer verdi. Bu nedenlerden ötürü kapatma cezaları aldı. Bu cezalardan birinde Vatan, 17 Aralık 1959 - 15 Ocak 1960 tarihleri arasında bir ay kapatılmakla birlikte başyazarı Ahmet Emin Yalman ve yazı işleri müdürleri Naim Tiralı ile Selami Akpınar hapis cezalarına çarptırıldı.

Vatan, 27 Mayıs 1960 günü gerçekleşen darbeyi, memnuniyet verici bir gelişme olarak değerlendirdi. Darbeden hemen sonra Yalman, Tiralı ve Akpınar serbest bırakıldı. Darbe günü yayımlanan üçüncü baskısında yer alan "Allahın bugünü de varmış!" başlıklı yazıda, Silahlı Kuvvetlerin aceleci davranmayıp son raddeye kadar sabır ve tahammül gösterdikten sonra millet adına başka kurtuluş yolu olmadığını görüp müdahalede bulduklarını belirtti. Yazıyı kaleme alan Yalman, bugünleri görmekten çok mutlu olduğunu ifade etti.

DP döneminde ekonomik baskıya uğrayan Vatan, maddi sıkıntılarını aşabilmek için 1956 yılında bazı yazarlarının yanı sıra pek çok kişiyi bünyesine ortak olarak almıştı. Bir süre sonra 70'i aşan hissedarlar arasında gruplaşmalar oldu ve yönetim sorunu belirdi. Darbeden sonra tirajı da düşmeye başlayan Vatan'ın, 1961 yılı Ocak ayının son günü yapılan kongresinde Yalman'ın grubu yönetimi kaybetti. Yönetimi devralan grupla fikir birliği yapamayacağını söyleyen Yalman, bir grup arkadaşıyla birlikte gazeteden ayrıldı. Kısa süre sonra gazeteyi ortaklardan Naim Tirali tüm hisseleriyle birlikte devraldı.

Yalman döneminde Vatan, 1940'larda dört ile sekiz sayfa arası, 1950'lerde bazı günler verdiği eklerle birlikte on yedi sayfayı bulan yayımlarda bulundu. Ahmet Emin Yalman, birinci sayfadan neşredilen başmakalesi dışında zaman zaman ikinci sayfada M. H. Zal takma adıyla "siyasi icmal" adlı bir başka köşede gündemdeki konuları değerlendirdi. Bunun yanında, "Askeri vaziyet" Mecit Sakmar, "Felek" Burhan Felek, "Mihri'nin Devriâlemi" Mihri Belli, "Harp vaziyeti" İhsan Boran ve "Tarihten yapraklar" Nusret Köymen öne çıkan diğer bazı köşeler ve yazarlarıdır. Ayrıca çeviri roman tefrikalarıyla Yalman'ın eşi Rezzan Yalman ile -kısa sürede olsa- Bülent Ecevit ve daha çok tiyatro konularını ele alan Yalman'ın oğlu Tunç Yalman da Vatan kadrosunda yer aldı. Bahsedilen isimler dışında Adil Aşçıoğlu, Ahmet Kutsi Tecel, Aka Gündüz, Behçet Kemal Çağlar, Cemal Bardakçı, Feridun Fazıl Tülbentçi, Hüsamettin Ülsel, Lütfi Arif Kenber, Mecit Sakmar, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, M. Şevki Yazman, Mithat Perin, Nahit Sırrı, Rüştü Sarıdağ, Vahdettin Gültekin, Vedat Nedim Tör Vatan'da yazıları yer alan diğer bazı kişilerdir.

Ahmet Emin Yalman'ın ayrılmasından sonraki yıllar, Vatan'ın tirajındaki düşüş devam etti. Naim Tirali 1961 seçimlerinde milletvekili seçilince gazetenin merkezi 1962 yılında Ankara'ya taşındı. Burada bir süre akşam gazetesi olarak yayımlandı. Eski günlerini yakalayamayan Vatan, 1974 yılında tekrar İstanbul'a taşındı. Ekonomik sıkıntıların artması üzerine 1975 yılında Numan Esin gazeteye ortak olarak alındı. Esin, kısa bir süre sonra gazetenin tamamını satın aldı.

Vatan, Tirali döneminde de aynı çizgide devam etti. Genelde altı sayfa olarak yayımlandı. Başyazarı Naim Tirali olan gazetenin öne çıkan diğer bazı köşeleri ve yazarları şunlardır: "olta" Şevket Soley, "Necdet Semizoğlu'nun Güncesi" Necdet Semizoğlu, "Günün Yazısı" Kurtul Altuğ, "Yurt ve Dünya" Turgut Fethi, "Not defteri" Zühtü Bayar, "Yaşadıkça" Tarık Dursun K., "Şaka ile Karışık" Erdoğan Tokmakçioğlu, "görüş" Besim Akımsar ve "Sorunlarımız" Yaşar Gürbüz. Bunun yanında Abdullah Aşçı, Çetin Altan, Haldun Taner, Hasan Hüseyin, Mehmed Kemal, Oktay Akbal, Perihan Çambel ve Salah Birsal bu dönem Vatan'da yazıları yer alan diğer önemli isimlerdir.

Vatan gazetesinin 12 Mart 1976 tarih ve 11080 numaralı üçüncü döneminin ilk sayısı

Vatan'ın altı olan sayfa sayısı, 26 Kasım 1975 tarihli sayısından sonra sekize çıktı. İlk sayısından beri sloganı olan ve 29 Ekim 1941 tarihli sayısından sonra birinci sayfada gazete adının altında yayımlanan "Doğruya Doğru- Eğriye Eğri", (Bazı yıllar "Doğruya Doğru - İğriye İğri" veya "İğriye İğri - Doğruya Doğru" şeklinde de yazılmıştır.) sloganı, 28 Kasım 1975 günlü sayısından itibaren "Halkın için, halkın sesi" olarak değiştirildi.

Vatan, kısa süre sonra farklı bir kadroyla ve sol bir çizgide yayımlanmaya başladı. Bu Vatan'ın üçüncü dönemidir. Asker kökenli olan ve 12 Mart 1971 muhtırasından sonra yargılanan ve on ay kadar cezaevinde kalan Numan Esin, üçüncü döneme 12 Mart 1976 günü çıkan sayıyla başladı.

12 Martçılara karşı bir duruş sergileyen Vatan, bu tutumunu yeni dönemin ilk sayısında "12 mart baskı rejimi tüm Türkiye'de kınanıyor" başlığıyla manşetten duyurdu. Vatan, bu dönemini iki yıl sürdürebildi. Çalışanlar arasında beliren fikir ayrılıkları ve ekonomik sorunlar nedenleriyle Vatan, 19 Mart 1978 tarihinde 22517'inci sayısıyla yayın hayatından çekildi. Resmî ilan ve kâğıt haklarını Aydınlik gazetesine devretti.

Vatan, bu döneminde sekiz sayfa yayımlandı. Yurt içi ve yurtdışı haberlere yer veren gazetenin dördüncü sayfası sanat ve altıncı sayfası spor haberlerine ayrıldı. İkinci sayfada "Düşünce Alanı" adlı köşede farklı yazarlara yer verildi. Öne çıkan köşe ve yazarları şunlardır: "Dünya gözüyle" Türkkaya Ataöv, "Günün Yazısı" Kemal Sülker, "Görünüş" İlhami Soysal, "Gündem" Alp Kuran, "Vurgu" Önder Şenyapılı, "Satırbaşı" Vedii Bilget, "Haftada Bir" Behzat Ay ve "Yorum" Arslan Başer Kafaoğlu. Bunun yanında Alev Anakök, Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Can Ataklı, Can Yücel, Candan Selek, Dursun Kakinç, Emil Galip Sandalcı, Galip Üstün, Hüseyin Kurtoğlu, Nihat Behram, Nimet Arzık, Osman Arolat, Tamer Kayaş, Tarık Onat Kutlar, Yaşar Gürbüz ve Yaşar Kemal Vatan'da yazıları yayımlanan diğer bazı isimlerdir.

Sinan BAŞARAN

KAYNAKÇA

Cumhuriyet, 1 Şubat 1961.

Gök, Sanem, **Türk Siyasal Yaşamında Vatan Gazetesi (1950-1960)**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003.

Naci, Fethi, "Ferruh Doğan için" **Cumhuriyet**, (Kitap eki) 2 Mart 2000, s. 6.

Oral, Fuat Süreyya, **Türk Basın Tarihi: 1919-1965 Cumhuriyet Dönemi**, Ankara, (y.y.) 1968.

Tirali, Naim, "Yaş altmışı geçende...", **Cumhuriyet Dergi Eki**, Sayı: 75, 2 Ağustos 1987.

Tirali, Naim, **Karanlığa Işık Tutmak**, Yön Yayıncılık, İstanbul 2000.

Topuz, Hıfzı, **100 Soruda Başlangıçtan Günümüze Türk Basın Tarihi**, 2. baskı, İstanbul, Gerçek Yayınevi 1996.

Vatan, 26 Mart 1923; 3 Nisan 1923; 5 Nisan 1923; 23 Eylül 1923; 5 Teşrinievvel 1923; 25 Birinciteşrin 1941; 4 Birinci Kânun 1941; 25 Ağustos 1945; 16 Mayıs 1950; (3. Baskı) 27 Mayıs 1960; 1 Eylül 1975; 12 Mart 1976; 19 Mart 1978.

Yalman, Ahmet Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerim Geçirdiklerim 2 1922-1971**, (Haz.) Erol Şadi Erdiñç, Pera Turizm ve Ticaret A. Ş. Yayınları, İstanbul 1997.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/vatan-gazetesi/?pdf=3280> adresinden erişilmiştir